

Briuselis, 2013 06 26
COM(2013) 454 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

**TOLESNIS NACIONALINIŲ ROMŲ INTEGRACIJOS STRATEGIJŲ
ĮGYVENDINIMAS**

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

**TOLESNIS NACIONALINIŲ ROMŲ INTEGRACIJOS STRATEGIJŲ
ĮGYVENDINIMAS**

1. ĮVADAS

Komisijos komunikate „ES romų integracijos nacionalinių strategijų planas iki 2020 m.“¹ valstybės narės buvo paragintos priimti arba toliau plėtoti nuoseklų požiūrį į romų integraciją ir patvirtinti tam tikrus bendrus tikslus. Šie tikslai atitinka keturis prioritetus – švietimo, užimtumo, sveikatos priežiūros ir aprūpinimo būstu – ir turėtų paspartinti romų integraciją. Šią koncepciją patvirtino visų ES valstybių narių valstybių ar vyriausybės vadovai².

Po šio paraginimo valstybės narės pateikė nacionalines romų integracijos strategijas. Nacionalinės strategijos skiriasi priklausomai nuo romų bendruomenės dydžio ir spręstinių uždavinių³. 2012 m. įvertinusi šias strategijas⁴ Europos Komisija padarė išvadą, kad norint pasiekti pažangos visose keturiuose prioritetinėse srityse reikia nustatyti tam tikras išankstines struktūrines sąlygas, kurios ypač svarbios siekiant sėkmingam šių strategijų įgyvendinimui, kaip antai: bendradarbiauti su regioninėmis ir vietos institucijomis bei pilietine visuomene; skirti pakankamai finansinių išteklių; stebėti veiklą ir atitinkamai koreguoti politines priemones; ryžtingai kovoti su diskriminacija ir įsteigti nacionalinius romų integracijos informacijos centrus.

Nors valstybės narės ėmėsi tam tikrų politinių priemonių, ypač siekdamos geriau koordinuoti visų romų integracijos srityje dirbančių suinteresuotųjų subjektų veiklą, realūs pokyčiai kol kas nepakankami, todėl šiame komunikate daugiausia dėmesio skiriama šioms išankstinėms struktūrinėms sąlygoms. Be to, norėdama paskatinti valstybes nares aktyviau dirbti šioje srityje, komunikate Komisija įsipareigoja teikti valstybėms narėms papildomą paramą, pirmiausia joms naudojant romų integracijai skirtas ES lėšas.

2. VEIKSMINGAS STRATEGIJŲ ĮGYVENDINIMAS – BŪTINA SĄLYGA SIEKIANT PASITIKĖJIMO POLITINIAIS ĮSIPAREIGOJIM AIS IR ESMINIŲ PERMAINŲ

Užtikrinti veiksmingą nacionalinių romų integracijos strategijų įgyvendinimą yra nepaprastai svarbu. Atsižvelgiant į dabartinę ekonominę padėtį, būtina imtis

---

¹ COM(2011) 173 galutinis, 2011 4 5.

² 2011 m. birželio 23 ir 24 d. Europos Vadovų Tarybos išvados EUCO 23/11, priimtose paskelbus 2011 m. gegužės 19 d. Užimtumo, socialinės politikos, sveikatos ir vartotojų reikalų tarybos (EPSCO) išvadas dėl ES romų integracijos nacionalinių strategijų plano iki 2020 m., 106665/11.

³ Šiame komunikate sąvoka „strategija“ apima integruotas politikos priemones ir strategijas.

⁴ Komunikatas „Romų integracijos nacionalinės strategijos: ES plano vykdymo pradžia“ ir prie jo pridamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, SWD(2012) 133 *final*.

tinkamiausių priemonių romų socialinės ir ekonominės integracijos problemoms spręsti ir veiksmingiau naudoti turimus išteklius. Todėl Komisija įdėmiai stebi valstybių narių daromą pažangą tiek strategijos „Europa 2020“, tiek ES romų integracijos nacionalinių strategijų plano įgyvendinimo atžvilgiu.

Iki 2020 m. kasmet bus atidžiai stebima, kaip vykdoma romų įtrauktis ir ar ji atitinka bendrąsias politikos kryptis – tai yra strategijos „Europa 2020“ įgyvendinimo dalis. Kad padarytų pažangą siekdamas strategijoje „Europa 2020“ nustatytų užimtumo, socialinės įtraukties ir švietimo tikslų, didelės romų bendruomenės turinčios valstybės narės turės spręsti 2012 m. Europos semestre nurodytus romų įtraukties uždavinius. Šiose valstybėse narėse romų integravimas duos ne tik socialinės, bet ir ekonominės naudos⁵. 2013 m. Europos semestre Komisija pasiūlė sugriežtinti ir dar patikslinti rekomendacijas dėl romų įtraukties, skirtas labiausiai suinteresuotoms valstybėms narėms⁶.

Siekdama įgyvendinti ES romų integracijos nacionalinių strategijų planą, Komisija stiprino dialogą su atitinkamomis valstybėmis narėmis. 2012 ir 2013 m. buvo surengti dvišaliai susitikimai⁷, kuriuose dalyvavo kompetentingų nacionalinių valdžios institucijų atstovai ir Komisijos ekspertai – jie aptarė išsamų romų integracijos nacionalinių strategijų vertinimą ir galimus veiksmingo jų įgyvendinimo būdus.

Be to, sukurtas valstybių narių nacionalinių romų integracijos informacijos centrų tinklas, palengvinsiantis daugiašalį dalijimąsi patirtimi, tarpusavio mokymąsi ir valstybių narių bendradarbiavimą⁸.

Galiausiai, Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) įsteigė *ad hoc* darbo grupę, padėsiančią valstybėms narėms įvertinti romų integracijos pažangą⁹. Pagrindinis šios grupės tikslas – padėti dalyvaujančioms valstybėms narėms sukurti

---

⁵ Keturiuose šalyse visiškai integravus romus į darbo rinką, ekonominė nauda galėtų siekti apie 0,5 mlrd. EUR per metus, ir būtų surenkama apie 175 mln. EUR daugiau mokesčių. Pasaulio banko leidinys „Romų įtrauktis. Bulgarijos, Čekijos, Rumunijos ir Serbijos ekonominė galimybė“, 2010 m. rugsėjo mėn.

⁶ Remiantis 2013 m. gegužės 29 d. priimtu Komisijos pasiūlymu, penkioms valstybėms narėms (Bulgarijai, Čekijai, Vengrijai, Slovakijai ir Rumunijai) teikiamos konkrečiai šaliai skirtos rekomendacijos dėl romų įtraukties. Šios rekomendacijos skirtos romų integracijos nacionalinių strategijų įgyvendinimui (veiksmingo vykdymo užtikrinimas, be kita ko, geriau koordinuojant suinteresuotųjų subjektų veiksmus, lėšų paskirstymas, atidus stebėjimas ir romų įtraukties tikslų numatymas visose politikos srityse), taip pat tam tikriems politiniams procesams švietimo srityje (pirmiausia, būtinybė užtikrinti prieigą prie kokybiškų įprastinio įtraukiojo švietimo paslaugų, pradėdant nuo ikimokyklinių įstaigų) ir užimtumo srityje (aktyvumo skatinimo ir pateikimo į darbo rinką paramos priemonių skatinimas).

⁷ BG, FR, HU, IT, RO, SK.

⁸ Šiame tinkle, atsižvelgiant į romų padėties ir patirties įvairovę ES, įsteigta darbo grupė, kurioje bus toliau svarstomos kylančios problemos ir ieškoma realių jų sprendimų. Į nustatytas problemas atsižvelgta kartu su šiuo komunikatu pasiūlytame teisės akte, kurio tikslas – padėti valstybėms narėms skatinti romų įtrauktį ir pateikti atitinkamas gaires, http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nationalcontactpoints_en.pdf.

⁹ Šią darbo grupę sudaro dešimties valstybių narių (BG, CZ, ES, FI, FR, IT, HU, RO, SK, UK) atstovai, taip pat Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondo (*Eurofound*) ir Jungtinių Tautų vystymo programos ekspertai.

veiksmingą stebėsenos mechanizmą, leisiantį surinkti patikimus ir palyginamus duomenis¹⁰.

Remdamasi valstybių narių pranešimais bei ekspertų ir pilietinės visuomenės pateikta informacija¹¹, taip pat ES pagrindinių teisių agentūros išvadomis, Komisija išnagrinėjo, kokią pažangą 2012 m. valstybės narės padarė įgyvendindamos nacionalines strategijas.

2.1. Išankstinės struktūrinės veiksmingo įgyvendinimo sąlygos

- (a) Regioninių ir vietos valdžios institucijų dalyvavimas ir glaudus bendradarbiavimas su pilietine visuomene.

ES plane pabrėžiama, kad rengiant, įgyvendinant nacionalines strategijas ir stebint jų įgyvendinimą reikia nuolat palaikyti nacionalinių, regioninių ir vietos valdžios institucijų bei romų pilietinės visuomenės dialogą. Dauguma valstybių narių šioje srityje jau ėmėsi priemonių. Tačiau suinteresuotųjų subjektų nuomone, jos dažnai yra neveiksmingos, nes nesuteikia jiems galimybės aktyviai dalyvauti nacionalines strategijų įgyvendinimo ir stebėsenos veikloje.

- (1) Vietos ir regioninių valdžios institucijų dalyvavimas

Kaip pažymėta Komisijos 2012 m. pažangos ataskaitoje, aktyvus vietos ir regionų valdžios institucijų dalyvavimas visais romų įtraukties proceso etapais yra būtina jo sėkmės sąlyga.

Vietos ir regioninių valdžios institucijų dalyvavimas	Valstybės narės, kuriose imtasi tokių priemonių
Struktūrinio dialogo užmezgimas	AT, BE, BG, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, NL, RO, SE, SI, SK, UK
Dalijimosi patirtimi ir vietos valdžios institucijų bendradarbiavimo skatinimas	BE, BG, CZ, DK, FI, FR, HU, IT, SE, ES, SI, UK
Romų integracijai skirtų išteklių skyrimas vietos ir regioninės valdžios institucijoms	AT, BE, CZ, DE, DK, EL, FI, FR, IE, IT, PL, RO (numatoma), SE, SI, SK

¹⁰ Kroatija jau ruošiasi prisijungti prie ES plano ir aktyviai dalyvauja nacionalinių romų informacijos centrų tinklo ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros stebėsenos darbo grupės veikloje.

¹¹ Įskaitant išvadas, padarytas per 2013 m. gegužės 15 d. vykusį Komisijos narių ir pilietinės visuomenės atstovų dialogą, taip pat ataskaitas, kurias parengė šešiose valstybėse narėse (Bulgarijoje, Čekijoje, Vengrijoje, Rumunijoje, Slovakijoje, Ispanijoje) ir dviejose plėtros šalyse (Albanijoje, buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje) Romų įtraukties dešimtmečio sekretoriato fondo įsteigtos pilietinės visuomenės koalicijos, nepriklausomų socialinės įtraukties ekspertų tinklo ataskaitos (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1025&langId=en>), Europos romų informacijos biuro ataskaita „Discrimination against Roma in the EU in 2012“, raštu pateiktos „Eurocities“ ir „Eurodiaconia“ pastabos ir romų studijų tinklo mokslinių tyrimų darbai (http://romanistudies.eu/news/contributions_from_members/).

Po vienerių metų galima daryti išvadą, kad daugumai valstybių narių reikia dėti daugiau pastangų ir užtikrinti, kad vietos valdžios institucijų dalyvavimas rengiant, įgyvendinant, stebint, vertinant ir peržiūrint politikos priemones būtų aktyvesnis ir sistemingesnis¹². Romų integracijos politikos priemonės ir veiksmų planai turėtų būti rengiami kaip neatskiriama regioninės ir vietos valdžios institucijų darbotvarkės dalis – juose turi būti aiškiai įvardyta pradinė padėtis, nustatyti kiekybiniai tikslai ir konkrečios priemonės, kad vietos lygmeniu keturi pagrindiniai romų integracijos nacionalinės strategijos prioritetai virstų veiksmis. Siekiant įgyvendinti šiuos planus, vietos ir regioninės valdžios institucijoms turėtų būti skiriama pakankamai finansinių ir žmogiškųjų išteklių. Taip pat reikėtų gerinti jų gebėjimus valdyti, stebėti ir vertinti romų įtraukties procesą.

(2) Glaudus bendradarbiavimas su pilietine visuomene

Komisijos 2012 m. pažangos ataskaitoje pažymėta, kad pilietinės visuomenės dalyvavimas turėtų būti aktyvesnis – vien konsultuotis rengiant strategijas nepakanka. Pilietinė visuomenė turi atlikti aktyvų vaidmenį įgyvendinant nacionalines strategijas ir stebint šį procesą. Plačiosios pilietinės visuomenės, ypač romų, gebėjimų didinimas vietos lygmeniu yra ypač svarbus siekiant gerų ir tvarių integruotų vietos veiksmų planų rezultatų.

Glaudus bendradarbiavimas su pilietine visuomene	Valstybės narės, kuriose imtasi tokių priemonių
Struktūrinio dialogo su pilietine visuomene užmezgimas nacionaliniu lygmeniu	BE, BG, EE, ES, DK, FI, FR, HU, LV, LT, SE, SI, UK
Pilietinės visuomenės ir romų atstovų skatinimas aktyviai dalyvauti vietos lygmens veikloje	BE (regionų lygmeniu), BG, CZ, ES, FI, HU, LV, PT, SE, SI
Finansinė parama pilietinės visuomenės gebėjimų ugdymui	EE, ES, FR, LV, SE, SI

Ir antraisiais nacionalinių strategijų įgyvendinimo metais daugumoje valstybių narių teisėtas romų atstovavimas ir visų reikiamų pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimas išlieka nepakankamas. **Kad pilietinės visuomenės organizacijų – visų pirma romams atstovaujančių vietos organizacijų – dalyvavimas būtų naudingas, jos turėtų pajėgti lengviau gauti viešąjį finansavimą, kad galėtų greitai ir veiksmingai suteikti lėšas tiesioginiams gavėjams, taip pat veiksmingai dalyvauti rengiant, įgyvendinant ir stebint romų integracijos politikos priemones. Tik kelios valstybės narės pakankamai remia pilietinės visuomenės organizacijas, suteikdamos joms galimybę atlikti šį vaidmenį. Nors yra sukurta mechanizmų, leidžiančių atsižvelgti į romų požiūrį, jie neužtikrina, kad šis**

¹²

Kai kurios valstybės narės ėmėsi papildomų priemonių, kuriomis vietos valdžios institucijos skatinamos užmegzti tarptautinius ryšius, pvz., dalyvaujant Europos miestų ir regionų sąjungoje romų įtraukčiai užtikrinti. Kitos, norėdamos geriau nustatyti romų bendruomenių problemas ar koordinuoti strategijų įgyvendinimą vietos lygmeniu, paskyrė regioninius ar vietos koordinatorius.

požiūris darytų pakankamą poveikį politikai. Visos valstybės narės turėtų užtikrinti, kad reguliarių konsultacijų priemonės būtų naudojamos veiksmingai ir skaidriai ir būtų taikomos strategijoms įgyvendinti, stebėti ir jų poveikiui įvertinti. Reikėtų skatinti įvairių pilietinės visuomenės organizacijų ir mokslininkų, dirbančių romų įtraukties požiūriu aktualiose srityse, dialogą. Bendradarbiavimas su pilietine visuomene turėtų būti skatinamas ir rengiant vietos lygmens veiksmų planus.

(b) Pakankamų finansinių išteklių skyrimas

ES plane valstybių narių paprašyta skirti pakankamą romų įtraukties priemonių finansavimą iš nacionalinio biudžeto, kurį tam tikrais atvejais papildytų ES ir tarptautinis finansavimas. Lėšos bendram ES finansavimui dažniausiai gaunamos iš Europos socialinio fondo, Europos regioninės plėtros fondo ir Europos žemės ūkio ir kaimo plėtros fondo.

Komisijos 2012 m. pažangos ataskaitoje pažymėta, kad didžiausia įgyvendinimo kliūtis tebėra tai, kad skiriamas finansavimas neatitinka strategijose priimtų politinių įsipareigojimų. Konkretus ir skaidrus biudžeto lėšų skyrimas veiksmų planams įgyvendinti – absoliuti būtinybė. Be to, reikėtų taikyti teritorinį principą, pagal kurį pirmiausia atsižvelgiama į konkrečius skurdžiausių regionų ar tikslinių grupių, patiriančių didžiausią diskriminavimo arba atskirties riziką, poreikius.

Pakankamų finansinių išteklių skyrimas	Valstybės narės, kuriose imtasi tokių priemonių
Integruoto finansinių išteklių skyrimo principas	EL, ES, FI, HU, IT, LV, SI, SK
Teritorinio finansinių išteklių skyrimo principas	CZ, EL, ES, HU, IT, PL, SE, SK
Vietos ir regioninės valdžios institucijų bei pilietinės visuomenės dalyvavimas planuojant ES lėšų panaudojimą	BE, BG, CZ, ES, FI, IT, RO, SI, SK (pradedama)

Nors per laikotarpį nuo ankstesnės ataskaitos padaryta tam tikra pažanga, nacionalinių strategijų finansavimas kol kas nepakankamas. **Kai kuriose valstybėse narėse nacionalinių strategijų įgyvendinimas atidėtas, nes iš nacionalinio biudžeto skirtas nepakankamas finansavimas.**

Spręsdamos Europos semestre nustatytus uždavinius, visos valstybės narės turėtų imtis reikiamų priemonių, kad romų integracijos klausimai – atsižvelgiant į romų bendruomenių dydį ir padėtį– 2014–2020 m. būtų įtraukti į partnerystės susitarimus dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų¹³ panaudojimo. Pagrindiniai politiniai romų įtraukties prioritetai buvo išdėstyti konkrečioms šalims skirtose Europos semestro rekomendacijose ir dokumentuose dėl Komisijos pozicijos derantis dėl

¹³ Europos socialinis fondas (ESF), Europos regioninės plėtros fondas (ERPF), Sanglaudos fondas (SF), Europos žemės ūkio fondas kaimo plėtrai (EŽŪFKP) ir Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondas (EJRŽF).

partnerystės susitarimų su keliomis valstybėmis narėmis. Nacionalinio biudžeto lėšų skyrimas tebėra vienas svarbiausių romų įtraukties priemonių tvarumo veiksnių.

Europos socialinis fondas yra pagrindinė ES finansinė priemonė investicijoms į romų integraciją užimtumo, švietimo ir socialinės įtraukties srityse. Keliose valstybėse narėse į būsto sektorių vadovaujantis integraciniu požiūriu jau investuota Europos regioninės plėtros fondo lėšų, tačiau daugeliu atvejų ši romų įtraukties finansavimo galimybė galėtų būti išnaudojama geriau. Tam valstybės narės galėtų pasimokyti iš tarptautinių organizacijų sąjungų sukauptų įgūdžių bei išteklių ir panaudoti juos remdamos romų įtraukties projektus vietos lygmeniu.

Komisijos pasiūlymuose dėl 2014–2020 m. ES sanglaudos politikos nustatytas integruoto požiūrio taikymo pagrindas– derinti ERPF ir ESF finansavimo galimybes siekiant ES romų integracijos tikslų. Valstybės narės taip pat turėtų numatyti galimybę pasinaudoti parama, teikiama kaimo plėtros politikos srityje. Be to, Komisijos komunikate „Socialinės investicijos į augimą ir socialinę sanglaudą“¹⁴ valstybės narės paragintos per kitą programavimo laikotarpį (2014–2020 m.) naudoti socialinėms investicijoms skirtus ES išteklius. Komisija taip pat siūlo per Europos socialinį fondą (ESF) skirti adekvačią dalį ES sanglaudos politikos lėšų investicijoms į žmones, užimtumą ir socialinės politikos reformas¹⁵. Taip pat ji siūlo kiekvienoje valstybėje narėje bent 20 proc. šios sumos skirti socialinei įtraukčiai, įskaitant romų integraciją. Tai užtikrintų geresnį bendrą socialinės įtraukties finansavimą ir leistų geriau spręsti šios srities problemas. Naujas Europos socialinio fondo investicijų prioritetas – integruoti atskirtį patiriančias bendruomenes, kaip antai romus (Komisijos pasiūlytas 2014–2020 m. programavimo laikotarpiui) leis valstybėms narėms ir regionams geriau įvertinti, kiek lėšų išleidžiama romų integracijos priemonėms.

(c) Stebėjimas ir galimybė koreguoti politines priemones

ES plane valstybės narės raginamos nustatyti patikimus stebėsenos ir vertinimo metodus, kad būtų galima įvertinti romų įtraukties priemonių rezultatus ir poveikį, o prireikus atitinkamai pakoreguoti politikos priemones. 2012 m. ataskaitoje padaryta išvada, kad valstybės narės šioje srityje turėtų dėti daugiau pastangų.

Pokyčių stebėjimas ir galimybė koreguoti politines priemones	Valstybės narės, kuriose imtasi tokių priemonių
Vykdoma arba planuojama dabartinės romų padėties stebėseną	CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, LT, LV, NL, PT, RO, SI, SK
Stebėsenos sistema, skirta nacionalinių strategijų rezultatams ir poveikiui įvertinti	Pradėta: BG Rengiama: BE, ES, FI, HU, IT, SE

¹⁴ Komunikatas „Socialinės investicijos į augimą ir socialinę sanglaudą, visų pirma naudojant 2014–2020 m. Europos socialinio fondo lėšas“, COM(2013) 83 *final* ir Komisijos rekomendacija „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“, COM(2013) 778 *final*, 2013 2 20.

¹⁵ Laikantis Europos lygmeniu prisiimto įsipareigojimo iki 2020 m. sumažinti skurstančių žmonių skaičių 20 mln.

Regionų, kuriuose yra labai skurdžių romų bendruomenių, nustatymas	CZ, EE, EL, FR, HU, PL, RO, SK
Visų pagrindinių suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas stebėjimo ir vertinimo procese	AT, CZ (numatoma), FI, HU, IT (numatoma), LT (numatoma), SE (iš dalies), SI, SK (numatoma)
Bendradarbiavimas su nacionalinėmis statistikos tarnybomis	BG, CZ, EL, ES, FI, HU, IT, LV, RO, SK, UK
Numatyta ataskaitų teikimo ir vertinimo tvarka	BE, BG, CZ, EL, FI, HU, LT, PL, RO, SE, SI, SK

Nors per laikotarpį nuo ankstesnės ataskaitos buvo įdėta nemažai pastangų¹⁶ sukurti patikimą stebėsenos ir vertinimo sistemą, kuri leistų sistemingai ir nuosekliai kaupti duomenis (nebūtinai pagal etninius kriterijus) apie romų integracijos priemonių poveikį, daugelyje valstybių narių ši problema tebėlieka neišspręsta. Kaip nurodė Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros įsteigta stebėsenos darbo grupė, stebėsenos sistema turi užtikrinti, kad įvairių lygmenų valdžios institucijoms būtų pateikiama tiksli informacija: pirma, apie pažangą siekiant nacionalinės strategijos ir vietos veiksmų planų tikslų ir, antra, apie teigiamus romų socialinės ir ekonominės padėties ir pagrindinių teisių pokyčius, palyginti su kitais šalies gyventojais (atotrūkio stebėseną).

Labai svarbu reguliariai lyginti duomenis ir išsamiai įvertinti vietoje taikomų priemonių poveikį lyginant su pradine padėtimi. Viena svarbiausių problemų – kol kas nėra nustatyta pakankamai poveikio vertinimo rodiklių. Be to, daugeliu atveju neaišku, kaip aktyviai kiti suinteresuotieji subjektai dalyvauja stebėsenos, vertinimo ir politikos peržiūros procese pagal 10 bendrų pagrindinių romų įtraukties principų¹⁷. Reikėtų išnagrinėti galimą sinergiją su kitais ES politikos rodikliais.

(d) Ryžtinga kova su diskriminacija

ES plane valstybės narės paragintos užtikrinti, kad romai nebūtų diskriminuojami ir kad būtų gerbiamos jų žmogaus teisės, įtvirtintos Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje ir Europos žmogaus teisių konvencijoje. Komisijos 2012 m. pažangos ataskaitoje teigiama, kad valstybės narės turėtų užtikrinti, kad jų teritorijoje būtų veiksmingai įgyvendinami diskriminaciją draudžiantys teisės aktai¹⁸ ir kad jais

¹⁶ Kai kurios valstybės narės nurodė pasitelkusios tyrimus, mikrosurašymus, teritorines skurdo kartogramas ir pan.

¹⁷ 10 bendrų pagrindinių romų įtraukties principų buvo pristatyti per pirmąjį forumo posėdį 2009 m. balandžio 24 d. Jie pridėti prie 2009 m. birželio 8 d. Tarybos išvadų. Principai yra tokie: 1) konstruktyvi, pragmatiška ir nediskriminacinė politika, 2) aiškus, bet neišskirtinis dėmesys, 3) kultūrų įvairovė grindžiamas požiūris, 4) tikslas – integracija į visuomenę, 5) informavimas apie lyčių aspektą, 6) įrodymais pagrįstos politikos perdavimas, 7) ES priemonių naudojimas, 8) regionų ir vietos valdžios institucijų dalyvavimas, 9) pilietinės visuomenės dalyvavimas, 10) aktyvus romų dalyvavimas.

¹⁸ Laikydamosi savo įsipareigojimų pagal sutartį, valstybės narės privalo į nacionalinę teisę perkelti Direktyvos 2000/43/EB, įgyvendinančios vienodo požiūrio principą asmenims nepriklausomai nuo jų rasės arba etninės priklausomybės, nuostatas ir tinkamai įgyvendinti teisės aktus, kuriais jos perkeltos į nacionalinę teisę.

būtų veiksmingai kovojama su diskriminacija. Ataskaitoje taip pat pažymėta, kad daug valstybėse narėse gyvenančių romų yra teisėtai jose gyvenantys trečiųjų šalių piliečiai, kurie patiria panašių problemų kaip migrantai iš ES nepriklausančių šalių. Jiems turėtų būti suteikiamos tokios pat teisės kaip ir kitiems migrantams iš ES nepriklausančių šalių.

Kovos su diskriminacija priemonės	Valstybės narės, kuriose imtasi tokių priemonių
Kovos su diskriminacija teisės aktų vykdymo užtikrinimas vietos lygmeniu	AT, DK, SE
Informuotumo didinimas (taip pat viešojo administravimo institucijose)	AT, BG, CZ, DK, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PT, RO, SI
Romų informuotumo apie savo teises gerinimas	AT, FI, LV, SE, SI
Kovai su romų moterų įvairių formų diskriminacija	RO (pradėta)
Kova su prekyba žmonėmis ir vaikų išnaudojimu darbo tikslais	CZ, DK, HU, NL

Nepaisant valstybių narių priimtų įsipareigojimų ir visose valstybėse narėse priimtų kovos su diskriminacija teisės aktų, rasizmas ir romų diskriminacija tęsiasi. Kai kuriose valstybėse narėse¹⁹ romų vaikų atskirtis švietimo srityje vis dar labai didelė. Pilietinės visuomenės ir mokslininkų ataskaitose²⁰ patvirtinama, kad vykdoma įvairių rūšių diskriminacija, įskaitant prastesnes švietimo, sveikatos, policijos apsaugos ir aprūpinimo būstu galimybes, palyginti su kitais šalies gyventojais. Tai, kad romų, kurie yra ES piliečiai, integracija į visuomenę vis dar problematiška, daro platesnį tiesioginį poveikį ES santykiams su trečiosiomis šalimis. Pavyzdžiui, kai kurios šalys dėl romų integracijos problemų taiko vizų režimą tam tikrų valstybių narių piliečiams²¹. Su tais pačiais sunkumais gali susidurti ir trečiųjų šalių piliečiai romai, migruojantys į ES²²;

¹⁹ Visų pirma Čekijoje, Vengrijoje ir Slovakijoje.

²⁰ Tai, be kita ko, Nacionalinių socialinės įtraukties ekspertų ataskaitos; 2013 m. pateikta Europos romų informacijos biuro ataskaita „Romų diskriminacija ES 2012 m.“; Romų įtraukties dešimtmečio sekretoriato fondo kartu su Atviros visuomenės fondu parengta ataskaita „Making the most of EU Funds for Roma Programmes and Roma Initiatives Office“; 2013 m. tarpinės pilietinės visuomenės ataskaitos dėl nacionalinių romų integracijos strategijų ir dešimtmečio veiklos planų įgyvendinimo; 2013 m. balandžio mėn. „Amnesty International“ ataskaita „Roma: Demanding Equality and Human Rights“; romų studijų tinklo mokslinių tyrimų darbai (http://romanistudies.eu/news/contributions_from_members/); raštu pateiktos „Eurodiaconia“ pastabos.

²¹ Pavyzdžiui, Kanada išreiškė didelį susirūpinimą dėl pagausėjusių prieglobsčio prašymų, gaunamų iš tam tikrų valstybių narių piliečių.

²² Komunikate „Romų integracijos nacionalinės strategijos. ES plano vykdymo pradžia“, COM(226) 2012 galutinis, 2012 5 26, Komisijos pateiktos pastabos vis dar aktualios: „dėl dabartinių skurdžių gyvenimo plėtros šalyse sąlygų vis daugiau romų laikinai migruoja į ES valstybes nares, netaikančias vizų režimo,

Nenustačius sisteminių kovos su romų diskriminacija ir rasizmu priemonių, romų integracijos strategijų įgyvendinimas neduos laukiamų rezultatų. Daugelis valstybių narių didina informuotumą apie romų įtrauktį²³. **Tačiau valdžios institucijos turėtų pasistengti daug geriau išaiškinti, kokios socialinės ir ekonominės naudos²⁴ romų įtrauktis duotų visai visuomenei. Norint aktyviau kovoti su diskriminacija, taip pat reikia didinti pačių romų informuotumą apie teises, pareigas ir galimybes ir nustatyti jų teisių apsaugos ir gynimo priemones, pvz., steigti lygybės institucijas. Valstybės narės turi aktyviau kovoti su stereotipais, rasistiniais ar niekinančiais pasisakymais ir elgesiu, kuriais gali būti kurstoma romų diskriminacija.**

Valstybės narės turėtų pasistengti veiksmingiau kovoti su vaikų darbu, uždrausti elgetavimą, į kurią įtraukiami vaikai, visiškai įgyvendinti teisės aktus, kuriais draudžiama nepilnamečių santuoka, imtis priemonių prieš priverstines santuokas ir veiksmingiau kovoti su prekyba žmonėmis, be kita ko, plėtojant tarptautinį bendradarbiavimą.

Tik nuolat ir iš esmės sprendžiant nepakankamos romų registracijos nacionaliniuose gyventojų registruose ir atitinkamais atvejais asmens tapatybės dokumentų neturėjimo problemas, įmanoma užtikrinti vienodas galimybes švietimo, viešųjų paslaugų, socialinės apsaugos, minimalių gyvenimo sąlygų, būsto ir sveikatos priežiūros srityse.

(e) Nacionaliniai romų integracijos informacijos centrai

ES plane valstybės narės paragintos įsteigti nacionalinius romų integracijos informacijos centrus²⁵ (toliau – NIC), įgaliotus koordinuoti strategijos plėtotę ir įgyvendinimą. 2012 m. pažangos ataskaitoje Komisija pabrėžė, kad šiems nacionaliniams informacijos centrams turėtų būti sudarytos kuo geresnės sąlygos veiksmingai koordinuoti romų įtrauktį visose politikos srityse.

Priemonės nacionalinių informacijos centrų veiklos veiksmingumui užtikrinti	Valstybės narės, kuriose imtasi tokių priemonių
Sektorių veiklos koordinavimas nacionaliniu lygmeniu	AT, BE, BG, CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IT, LT, LV, RO, SE, SK
Įvairių lygmenų valdžios institucijų (nuo nacionalinių iki vietos) veiklos	AT, BE, BG, DK, CZ, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, NL, RO, SE, SI, SK

ir net prašo jose prieglobsčio. Tai gali pakenkti vizų režimo liberalizavimui, kuris yra vienas iš didžiausių laimėjimų siekiant Vakarų Balkanų integracijos į ES“.

²³ Kai kurios iš jų (AT, BG, ES, FR, LV), siekdamos užkirsti kelią romų diskriminavimui ir kovoti su išankstiniu nusistatymu, rengia mokymus valstybės tarnautojams (kaip antai mokytojams, policininkams ir teisėjams).

²⁴ Pasaulio banko leidinys „Romų įtrauktis. Bulgarijos, Čekijos, Rumunijos ir Serbijos ekonominė galimybė“, 2010 m. rugsėjo mėn.

²⁵ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nationalcontactpoints_en.pdf.

koordinavimas	
Nacionalinių informacijos centrų dalyvavimas planuojant ES lėšų panaudojimą	BE, BG, CZ, EL, ES, FI, HU, IE, IT, LT, SK

Visi nacionaliniai informacijos centrai priklauso tinklui, kuris buvo sukurtas 2012 m. spalio mėn., ir įdėmiai seka romų integracijos reikalus. Nors informacijos centrai padarė aiškią pažangą prisiimdami išpareigojimus ir atlikdami koordinatorių vaidmenį, vis dėlto dar yra kur tobulėti – reikalingos permainos susijusios su jų statusu, ištekliais, pajėgumais, įgaliojimais ir politine parama: **nacionaliniams informacijos centrams turėtų būti suteikta pakankamai žmogiškųjų ir finansinių išteklių; jie turi būti oficialiai įgalioti ir kompetentingi koordinuoti ministerijų bei kitų įvairių lygmenų valdžios institucijų procesus ir užtikrinti, kad romų įtraukties problemos būtų sprendžiamos visomis atitinkamomis viešosios politikos priemonėmis; jie turėtų aktyviai dalyvauti rengiant ir įgyvendinant atitinkamas politikos priemones ir sudarant strateginius ES lėšų panaudojimo planus. Be to, šie centrai turėtų palengvinti dialogą bei informacijos mainus tarp visų suinteresuotų subjektų ir tirti sinergijos su kitomis susijusiomis iniciatyvomis galimybes²⁶.**

3. PLĖTROS ŠALYS

2012–2013 m. ES plėtros strategijoje ir atskiroms šalims skirtose išsamesnėse pažangos ataskaitose Komisija pabrėžia, kad visame Vakarų Balkanų regione romų padėtis tebėra itin nepalanki. Daugelyje šalių švietimo, užimtumo, socialinės ir sveikatos priežiūros, aprūpinimo būstu ir asmens dokumentų srityse liko daug spęstinių problemų.

Nors per pastaruosius metus padaryta tam tikra pažanga ir pasiekta pirmųjų rezultatų švietimo ir sveikatos priežiūros srityse, reikėtų dėti tvaresnes pastangas. **Be kita ko, reikia skirti pakankamai išteklių romų integracijos politikai įgyvendinti. Teisinių ir institucinių priemonių įgyvendinimas ir vykdymo užtikrinimas tebėra spęstini uždaviniai.** Kelios šalys neseniai priėmė (Juodkalnija ir buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija) arba peržiūrėjo ir patobulino (Albanija, Bosnija ir Hercegovina, Kosovas ir Serbija²⁷) daugiametes romų padėties gerinimo strategijas ir atitinkamus veiksmų planus. Turkija dar nėra sukūrusi sisteminio požiūrio ir išsamios strategijos romų integracijai skatinti.

Plėtros šalys turi tęsti veiklą vadovaudamosi išvadamis dėl veiklos rezultatų, bendrai su Komisija priimtomis 2011 m. nacionalinėse konferencijose. Šios išvados kasmet peržiūrimos atsižvelgiant į struktūrinės politikos dialogą. Jose kalbama apie šias penkias problemas: registraciją, švietimą, sveikatos apsaugą bei galimybę gauti darbą ir būstą. 2012 m. Komisija aktyviau teikė tikslingą finansinę pagalbą kelioms šalims, įgyvendinančioms išvadas dėl veiklos rezultatų. Buvo geriau

²⁶ Tai, be kita ko, nacionalinių integracijos informacijos centrų iniciatyva, ES strategija dėl Dunojaus regiono ir pan.

²⁷ Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

pasinaudota finansine pasirengimo narystei pagalbos priemone (PNPP) – numatyta daugiau paramos priemonių, kuriomis siekiama integruoti romus į visuomenę, pagerinti jų padėtį, gyvenimo sąlygas ir padėti šalims parengti, peržiūrėti ir įgyvendinti nacionalines strategijas tiek pagal nacionalines, tiek pagal regionines programas. Komisija toliau remia politines ir konkrečias romų padėties gerinimo priemones, įskaitant priemones pagal „Romų įtraukties dešimtmečio“ programą²⁸, vykdomą rengiantis stojimui į ES.

4. IŠVADOS. TOLESNI VEIKSMAI

Įvertinus valstybių narių pažangą per pastaruosius metus, galima daryti tokias dvi pagrindines išvadas: kai kurios valstybės iš esmės peržiūrėjo ar parengė konkrečias strategijas, kuriomis siekia užmegzti horizontalųjį ir vertikalųjį dialogą, taip pat koordinuoti savo strategijų įgyvendinimą. Vis dėlto kai kurios sėkmingam įgyvendinimui būtinos sąlygos vis dar nesudarytos, todėl reali pažanga labai lėta.

Siekdama paspartinti romų integracijos pažangą keturiose pagrindinėse srityse – švietimo, užimtumo, sveikatos priežiūros ir aprūpinimo būstu – Komisija siūlo valstybėms narėms tokią papildomą paramą:

- (a) palaikyti valstybes nares, siekiančias politinių tikslų ir vykdančias įsipareigojimus;
- kartu su šiuo komunikatu pateikti Tarybos rekomendacijos dėl romų integravimo veiksmingesnių priemonių pasiūlymą. Atsižvelgdama į išvadas, Komisijos padarytas 2012 m. pažangos ataskaitoje²⁹, taip pat dalijantis informacija su aukšto lygio pilietinės visuomenės ir romų atstovais ir šioje ataskaitoje, ji nusprendė pasiūlyti teisės aktą, kuris padės valstybėms narėms pagreitinti romų integracijos procesą ir kurį turėtų priimti Taryba;
- vykdyti dvišalius ir daugiašalius mainus su nacionaliniais romų integracijos informacijos centrais ir kitomis nacionalinėmis institucijomis, dalyvaujančiomis įgyvendinant romų įtrauktiems politikos priemones;
- toliau sekti romų integracijos pažangą įgyvendinant strategiją „Europa 2020“, nes romų integracija turėtų būti vykdoma valstybėms narėms dedant bendras pastangas kovoti su skurdu ir socialine atskirtimi, didinti užimtumą, mažinti mokyklos nebaigusių asmenų skaičių ir kelti išsilavinimo lygį;
- per kitą Europos romų įtraukties forumo susitikimą gerinti visų suinteresuotųjų subjektų dialogą ir bendradarbiavimą;

²⁸ „Romų įtraukties dešimtmečio“ programa, kurioje dalyvauja visos plėtros šalys, išskyrus Islandiją, Kosovą ir Turkiją, šiuo metu veikia kaip platforma, naudojama politikos koordinavimui, dalijimuisi patirtimi ir informacija tarp dalyvaujančių ES valstybių narių ir plėtros šalių, kartu skatinanti pilietinės visuomenės dalyvavimą nacionaliniu ir vietos lygmenimis ir papildanti kitas tarptautines iniciatyvas.

²⁹ Komunikatas „Romų integracijos nacionalinės strategijos: ES plano vykdymo pradžia“ COM(2012) 226 *galutinis*, 2012 5 26 ir prie jo pridedamas Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, SWD(2012) 133.

- stebėti Rasių lygybės direktyvos įgyvendinimą administracinės praktikos atžvilgiu.
- (b) teikti paramą iš ES fondų
- papildyti nacionalinius išteklius sukuriant sistemą, kuri leistų 2014–2020 m. ES lėšomis³⁰ (iš Europos regioninės plėtros fondo (ERPF), Europos socialinio fondo (ESF) ir Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (EŽŪFKP)) remti atskirtį patiriančių bendruomenių, pavyzdžiui, romų, įtraukties priemones valstybėse narėse. be to, kad investicijos į romų integraciją duotų dar daugiau naudos, reikėtų skatinti pritraukti privačiojo ir vadinamojo trečiojo sektoriaus išteklius.
  - Atsižvelgiant į Europos semestro išvadas, kai kurioms valstybėms narėms siūloma per kitą programavimo laikotarpį įgyvendinti investicijų prioritetą „Socialiai atskirtų bendruomenių, pavyzdžiui, romų, integravimas“ arba nustatyti konkrečius tikslus integracijos į darbo rinką, švietimo ar socialinės romų įtraukties srityse;
  - Siūloma sukurti naują socialinių investicijų politikos programą³¹, grindžiamą trimis elementais³², kuri padėtų siekti romų įtraukties.

Komisija prašo Europos Parlamento aktyviai dalyvauti diskusijose dėl pasiūlytos Tarybos rekomendacijos dėl romų veiksmingų integravimo priemonių.

Kasmet pavasarį (kita ataskaita bus teikiama 2014 m.) Komisija teiks Europos Parlamentui ir Tarybai ataskaitą apie pažangą keturiuose – švietimo, užimtumo, sveikatos apsaugos ir būsto – prioritetinėse srityse, kurią parengs remdamasi valstybių narių pateikta informacija, ES pagrindinių teisių agentūros surinktais duomenimis ir pilietinės visuomenės organizacijų pateiktomis pastabomis. Metinėse ataskaitose bus įvertintos valstybių narių pastangos ir pažanga romų integracijos srityje.

³⁰ 2012 m. kovo 14 d. Komisijos tarnybų darbinis dokumentas, „2014–2020 m. bendros Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo, Sanglaudos fondo, Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai ir Europos jūrų ir žuvininkystės fondo strateginės programos elementai“, SWD(2012) 61 *final*, II dalis.

³¹ Komunikatas „Socialinės investicijos į augimą ir socialinę sanglaudą, visų pirma naudojant 2014–2020 m. Europos socialinio fondo lėšas“, COM(2013) 83 *final* ir Komisijos rekomendacija „Investicijos į vaikus. Padėkime išsivaduoti iš nepalankios socialinės padėties“, COM(2013) 778 *final*, 2013 2 20.

³² Sukurti geresnes ir tvaresnes socialinės apsaugos sistemas, vykdyti politiką, kuria skatinamas aktyvumas ir sudaromos tinkamos sąlygos, ir užtikrinti socialines investicijas visais gyvenimo etapais.

PRIEDAS

Priemonių, atitinkančių išankstines struktūrines įgyvendinimo sąlygas, pavyzdžiai

Aktyvus vietos ir regioninės valdžios institucijų dalyvavimas

Vokietijoje Berlyno federalinės žemės vyriausybė 2012 m. rugpjūčio 7 d. priėmė romų įtraukties strategiją. Joje numatyta parengti regioninį romų integracijos veiksmų planą. Įsteigta iniciatyvinė grupė, kurią sudaro įvairių su migrantais romais dirbančių Berlyno žemės vyriausybės departamentų ir vietos institucijų atstovai. Ši regioninį veiksmų planą padėjo parengti pilietinė visuomenė³³.

Glaudus bendradarbiavimas su pilietine visuomene

Prancūzijos nacionalinis romų informacijos centras įsteigė nacionalinę stebėsenos grupę. Jo nariai – asociacijos, įvairių šioje srityje dirbančių ministerijų atstovai ir vietos subjektai. Ši grupė ir keturi teminiai jos pogrupiai buvo įsteigti kaip platforma, kurioje dalijamasi patirtimi ir siekiama susitarti, kokių priemonių reikia imtis toliau. Šias priemones grupė siūlys ministerijų iniciatyviniam komitetui, atsakingam už Prancūzijos strategijos įgyvendinimo koordinavimą.

Latvijoje, siekiant glaudžiau bendradarbiauti su romų bendruomene, 2012 m. spalio mėn. paskelbtas kvietimas teikti paraiškas. Pagal šį kvietimą visos romams atstovaujančios organizacijos gali siūlyti valstybės finansuojamus projektus, kuriais skatinamas aktyvesnis romų dalyvavimas visuomenės gyvenime ir užtikrinamas romų ir valdžios institucijų (vietos valdžios institucijų ir kitų suinteresuotųjų subjektų) bendradarbiavimas. Pagal atrinktus projektus, be kita ko, bus organizuojami praktiniai seminarai visiems suinteresuotiesiems subjektams, kurių pagrindu bus rengiami vietos lygmens bendradarbiavimo projektai, taip pat kuriama darbdavių ir romų bendradarbiavimo platforma.

Tinkamas strategijų finansavimas

Bulgarija sudarė tarpžinybinę darbo grupę, kuri rūpinasi, kad romų integracijai būtų skirtas ES finansavimas. Šią grupę, kuriai pirmininkauja ES lėšų valdymo ministerija, sudaro viceministrai, valdžios institucijų ir operatyvinių programų ekspertai bei romų NVO atstovai. Jos tikslas – siūlyti priemones bei įgyvendinimo būdus ir tikrinti pagal kiekvieną operatyvinę programą numatytas priemones. Ji parengs nacionalinės strategijos priedą, kuriame išdėstys priemones ir numatys tvarų jų įgyvendinimo finansavimą. Kol kas šis priedas nepriimtas.

Vengrijoje, remiantis nacionalinėje teisėje nustatyta rodiklių sistema, nustatyti nepalankiausioje padėtyje atsidūrę mikroregionai. Šie mikroregionai patiria labai

³³

Berlyno romų įtraukties strategiją galima rasti adresu <http://www.parlament-berlin.de:8080/starweb/adis/citat/VT/17/DruckSachen/d17-0440.pdf>.

rimtų ekonominių, užimtumo ir infrastruktūros problemų. Jiems vystyti taikomos tikslinės priemonės – socialinės intervencijos, bendruomenės ir kaimo plėtros priemonės ir žmogiškųjų išteklių paslaugos.

Patikimos stebėsenos sistemos

Vengrijos stebėsenos sistemos tikslas – vertinti socialinę nacionalinės strategijos poveikį ir sekti jos įgyvendinimo procesą. Keturi pagrindiniai sistemos elementai yra tokie:

1. įvairūs socialinių pokyčių vertinimo rodikliai, parengti atsižvelgiant į nacionalinės strategijos tikslus;
2. reguliaraus ataskaitų teikimo sistema, parengta bendradarbiaujant su išorės tarptautiniu konsultantu, leisianti stebėti, ar veiksmų plane nustatytos priemonės įgyvendinamos;
3. moksliniai tyrimai;
4. socialinės įtraukties informacijos sistema, leidžianti surinkti įvairių politikos sričių duomenis. Vietos valdžios institucijos ja naudosis ir rengdamos lygių galimybių planus.

Estija pripažino, kad norint nustatyti tinkamas romų integracijos priemones, reikia geriau ištirti esamą romų padėtį. Todėl 2012–2013 m. atliktas romų padėties tyrimas. Jo rezultatus ketinama panaudoti planuojant tolesnius strategijos įgyvendinimo veiksmus.

Kova su diskriminacija

Ispanija taikė įvairias policijos pajėgų mokymo priemones. 2012 m. mokymai vienodo požiūrio ir diskriminacijos dėl etninės kilmės klausimais surengti 158 regioninėms, vietos ir nacionalinėms saugumo tarnyboms.

2012 m. **Vokietijos** Šlėzvigo-Holšteino žemėje nuspręsta iš dalies pakeisti vietos Konstituciją ir pripažinti etninėmis mažumomis romus ir sinti, kurie yra Vokietijos piliečiai ir gyvena šioje žemėje.

Rumunijoje romų tautybės moksleiviams ir studentams kasmet skiriamos specialios vietos valstybinės švietimo sistemos vidurinėse ir profesinėse mokyklose bei universitetuose. Šia pozityviosios diskriminacijos priemone jau pasinaudojo apie 15 000 romų jaunuolių.